

Ympäristöministeriölle

Viite: VN/32927/2024

Helsingin yliopiston Luonnontieteellisen keskusmuseon lausunto hallituksen esitysluonnoksesta koskien ympäristönsuojelulain, vesienhoidon ja merenhoidon järjestämisestä annetun lain ja luonnonsuojelulain mukaisia tietovarantoja

Helsingin yliopiston Luonnontieteellinen keskusmuseo kiittää mahdollisuudesta lausua otsikkoasiassa ja lausuu asiassa seuraavaa:

Henkilötietojen käsittelystä

Sivulla 28 kappaleessa 2.2.1. todetaan seuraavasti: ”Henkilötietojen julkaiseminen yleisessä tietoverkossa eli internetissä on henkilötietojen sähköistä luovuttamista. Luonto- ja ympäristötiedot ovat usein paikkatietoja, jotka sijoittuvat luonnollisten henkilöiden omistamille kiinteistöille. Näin ollen tällaisten paikkatietoaineistojen julkaisemiseen yleisessä tietoverkossa tarvitaan poikkeussäännös julkisuuslain 16 §:n 3 momentista. ” – Luonnontieteellinen keskusmuseo tukee poikkeussäännöksen tekemistä ja tilanteen selkiyttämistä. Tähän on tarpeen saada täsmennys, jotta tietojen välittäminen ja prosessit luonnon huomioimiseksi ja tutkimiseksi eivät hidastu ja hankaloidu. Epäselvä tilanne saattaa estää luontotietojen jakamista toimijoille, jolloin tarvittavia eliölajitietoja ei voida huomioida mm. maan- ja metsänkäytön prosesseissa.

Kappaleessa 5 säännöskohtaiset perustelut: Laki Luonnonsuojelulain muuttamisesta s 109 todetaan: ”120 §. Tietojen luovuttaminen ja oikeus saada tietoja. Pykälään lisättäisiin uusia säännöksiä, joilla selkeytettäisiin henkilötietoluonteen omaavien paikkatietojen julkaisemista tietoverkossa koskevaa sääntelyä ja mahdollistettaisiin samalla niiden nykyistä laajempi julkaiseminen. Sääntelyssä on esimerkkinä hyödynnetty Suomen metsäkeskuksen metsätietojärjestelmästä annetun lain 13 d §:ää. Pykälän sääntelyllä käytettäisiin yleisen tietosuoja-asetuksen 6 artiklan 2 ja 3 kohtien mukaista liikkumavaraa.” - Luonnontieteellinen keskusmuseo tukee näkemystä, että uudella sääntelyllä tulee selkeyttää tilannetta ja mahdollistaa laajempi julkaiseminen. Nyt ehdotettu muotoilu LS lain pykälään 120 tulisi kuitenkin vaikeuttamaan lajitietojen jakamista nykyisestä. Tästä tarkemmin alempana.

Sivulla 66 kappaleessa 3.2.3. Taloudelliset vaikutukset todetaan seuraavaa: "Erityisesti luonnonsuojelun tietovarantoon kuuluvien henkilötietoluonteen omaavien paikkatietojen nykyistä laajempi julkaiseminen yleisessä tietoverkossa voi olla yrityksille hyödyllistä niiden arvioidessa toimintansa luontovaikutuksia. Tästä voi aiheutua välillisiä myönteisiä yritysvaikutuksia. Nykyinen lainsäädäntö ei mahdollista kaikkien luonnonsuojelun tietovarantoon kuuluvien henkilötietoluonteen omaavien paikkatietoaineistojen julkaisemista yritysten (tai yleisemmin kansalaistenkaan) käyttöön. Yritykset tarvitsevat luontotietoa esimerkiksi toimintansa luontovaikutusten arviointiin ja todentamiseen. Laajemmin saatavilla olevat luontotietoaineistot voivat myös parantaa toimintaympäristön ennakoitavuutta." -Luonnontieteellinen keskusmuseo on yhtä mieltä siitä että tietojen saattaminen laajemmin yritysten käyttöön tukee niiden mahdollisuuksia huomioida luontoa toiminnassaan. Sama koskee myös kansalaisia, joiden mahdollisuudet huomioida luontoa mm. metsänkäyttöilmoitusten ulkopuolella tapahtuvissa metsänhoitoimissa ovat rajalliset nykytilanteessa.

Ehdotuksessa Laiksi luonnonsuojelulain muuttamisesta 120 § Tietojen luovuttaminen ja oikeus saada tietoja: Seuraava kirjaus saattaa aiheuttaa suuren muutoksen tietojen nykyiseen jakamistapaan ja Euroopassa vakiintuneeseen käytäntöön: "Yleisessä tietoverkossa julkaistavia paikkatietoja ei saa yksilöidä luonnollisen henkilön nimen, henkilötunnuksen, osoitteen, muun yhteystiedon taikka muun sellaisen muun tiedon perusteella, josta luonnollinen henkilö voidaan suoraan tunnistaa." -Luonnontieteellinen keskusmuseo toivoo tarkennusta erityisesti liittyen lajihavainnon tekijöiden nimitietoihin ja määrittäjien nimitietoihin, vastaaviin tietoihin luonnontieteellisissä kansalliskokoelmissa ja digitoiduissa aineistoissa, sekä lajihavaintoihin liittyviin kuviin. Tutkijoilta ja viranomaisilta saadun palautteen pohjalta nimitieto on oleellinen havainnon laadun luotettavuudesta kertova lisätieto varsinkin lajeilla, joiden määrittäminen vaatii erityistä osaamista. Kirjaus vaikeuttaa myös digitaalisten kokoelma-aineistojen jakamista ja käyttöä, sillä digitaalisissa kokoelmissa kuvat näytteistä sisältävät tiedon myös kokoelmanäytteen keruusijainnista ja kerääjän nimen. Lisäksi laki ei erittele tilanteita, joissa tietojärjestelmään on tallennettu henkilön antama suostumus henkilötietojen jakamiseen mikä koskisi myös tulevien havaintojen syöttämistä verkkoon. Huomattava on kuitenkin, että merkittävä osa jo verkossa olevasta aineistosta on sellaista että suostumusta jälkikäteen ei ole mahdollista enää hankkia.

Ongelmalliseksi kirjauksen tekee myös havainnoista otetun kuvan tekijänoikeuskysymykset. Havaintoon liittyvän kuvan ottajan nimi näytetään kuvan yhteydessä. Lakiluonnoksessa oleva kirjaus saattaisi estää kuvien esittämistä (kuvista ei voida poistaa kuvan ottajan nimeä tekijänoikeussäännösten vuoksi). Ilman kuvia havaintojen oikeellisuutta ei tavallisesti voida arvioida. Vertailukohtana toimivat vaikkapa sosiaalisen median alustat, jonne henkilö voi omalla nimellään julkaista kuvan lajihavainnoista paikkatietoineen. Vastaava mahdollisuus olisi uudella lain muotoilulla poissuljettu Lajitietokeskuksen palveluista.

Ohessa linkki myös Global Biodiversity Information Facilityn (GBIF) esitykseen havaintotietojen yhteydessä olevista henkilötiedoista:
<https://assets.ctfassets.net/uo17ejk9rkwj/4QS15IK32vFFdE5BdwvYot/056dbb471b76c94f363d20c8dfac13ae/200625-03-GDPR-Copas.pdf>

Sivun 22 lopussa todetaan: "Julkisuuslain 16 §:n 3 momentti tarkoittaa, että mahdollisuudesta luovuttaa henkilötietoja viranomaisen henkilörekisteristä on tarpeen laatia erityissäännös, jos tietoja asetetaan saataville eli julkaistaan yleisen tietoverkon kautta taikka jos tietoja on tarkoitus luovuttaa ilman etukäteistä ja

luovutuskohtaista käyttötarkoituksen selvittämistä. Asiaan liittyvässä perustuslakivaliokunnan lausuntokäytännössä ko. henkilötietojen julkaisemista yleisessä tietoverkossa on pidetty mahdollisena julkisena tietopalveluna, jos sille on oikeusturvan takeiden ja perusoikeusjärjestelmän tavoitteiden kannalta hyväksyttävät perusteet. Lisäksi valiokunta on painottanut, että yleiseen tietoverkkoon sijoitettavan henkilörekisterin tietosisällöstä ei voida tehdä massahakuja, vaan esimerkiksi ainoastaan yksittäisiä hakuja.”

Luonnontieteellinen keskusmuseo näkee, että henkilötietojen näyttämisessä Lajitietokeskuksen lajihavaintojen, lajikuvien ja kokoelmatietojen yhteydessä tulisi erikseen säätää laissa. Kokoelmanäytteiden kerääminen tieteellisin menetelmin, sekä havaintojen ja kuvien tallennus on rinnastettavissa julkaisutoimintaan, jolla henkilöt voivat meritoitua alallaan tai harrastuksessaan. Uusi laki ei saisi rajoittaa tätä, sillä nimitiedot on annettu osaksi kokoelmanäytteiden ja havaintojen tietoja erityisesti siitä syystä, että näytteen kerääjä tai/ja määrittäjä on tunnistettavissa. Nimitietojen poistaminen voi pahimmassa tyrehdyttää uusien havaintojen kartunnan kokonaan. Henkilö voi nykyisin pyytää omien nimitietojensa piilottamista Lajitietokeskuksen aineistoista tai tallentaa lajihavaintonsa nimimerkillä tai piilottaa havaintonsa julkisesta näkymästä kokonaan.

Massahakujen osalta Luonnontieteellinen keskusmuseo toivoo täsmennystä. Nykyisissä tietojärjestelmissä on mahdollista hakea havainnoijan nimen perusteella havaintoja, mutta massahauksi voidaan tulkita myös tiedon hakeminen mm. Lajin nimellä, jolloin hakutuloksena näytetään lajihavaintoja useilta havainnoijilta.

Tekijänoikeusnäkökulmat

Luonnontieteellinen keskusmuseo haluaa nostaa esille, että HE taustaselvitys ei nykyisellään käsittele ympäristötietoihin liittyviä tekijänoikeusnäkökulmia tai huomioi aineistoa jonka henkilöt ovat tallentaneet yleishyödylliseen käyttöön omalla asiantuntemuksellaan ja tarkoituksenmukaisesti omilla nimitiedoillaan. Käytäntö nimitietojen tallentamisesta kokoelmanäytteisiin on jatkunut satoja vuosia. Lupia aineistojen näyttämiseen tietoverkoissa ei voida enää kerätä vanhojen aineistojen osalta. Nimitietojen rajoittaminen taas estää niiden tieteellistä käyttöä ja estää kokoelmanäytekuviin jakamisen yleisessä tietoverkossa. Suuren työpanoksen kansallisten kokoelmien kartuttamiseen tehneiden henkilöiden nimitietojen poistaminen ei ole oikeudenmukaista ja saattaa olla tekijänoikeusnäkökulmasta ongelmallista.

Vastaava problematiikka kytkeytyy nykyaikaisiin lajihavaintoihin. Ei ole ongelmattonta poistaa havainnoijien nimitietoa, kun kyseessä usein on elämänmittainen meritoituminen ja vapaaehtoinen nimitiedon tallennus.

Tekijänoikeussäännökset taas rajoittavat mahdollisuuksia esittää kuvia lajihavainnoista ilman kuvaajan nimeä. Näissä kuvissa on lähes poikkeuksetta mukana myös tieto kuvan sijainnista.

Palvelujen maksuttomuudesta

Ehdotuksessa Laiksi luonnonsuojelulain muuttamisesta 120 § Tietojen luovuttaminen ja oikeus saada tietoja on todettu seuraavaa: ”Edellä 118 b §:ssä tarkoitetuilla viranomaisilla sekä Suomen Metsäkeskuksella, kunnilla ja maakuntien liitoilla, Suomen riistakeskuksella ja Turvallisuus- ja kemikaalivirastolla on salassapitosäännösten estämättä ja maksutta oikeus saada luonnonsuojelun tietojärjestelmästä tiedot, jotka ovat välttämättömiä niille säädettyjen tehtävien

hoitamiseksi.” Luonnontieteellinen keskusmuseo huomauttaa, että sille ei ole osoitettu varoja luonnonsuojelun tietojärjestelmän viranomaispalveluiden ylläpitoon ja kehittämiseen. Näitä on hoidettu määräaikaikaisilla Luomuksen hankkimilla kilpailuilla hankerahoituksilla. Palvelujen tuottaminen edellyttää että rahoitus järjestelmien ylläpitämiseksi turvataan.

Nykytilan kuvauksessa mainitut tietojärjestelmät

Hallituksen esityksen sivulla 43 todetaan seuraavasti: ”Lajitietokeskuksen tietoja on tarjolla kahdella tasolla. Julkisen tietovaraston tiedot ovat kaikkien selailtavissa ja ladattavissa, mutta osa tiedoista voi olla karkeistettu. Viranomaiskäyttäjille on tarjolla tarkempia lajitietoja ns. viranomaisportaalin kautta. Viranomaisportaalia voivat käyttää suomalaiset lajitietoa työtehtäviensä hoitamiseksi tarvitsevat viranomaiset. Viranomaisportaalin käyttö perustuu sopimuksiin.” Luonnontieteellinen keskusmuseo toivoo mainittavaksi aineistopyyntöjärjestelmän, jonka kautta muut kuin viranomaiset (esimerkiksi tutkijat, metsäalan toimijat ja konsulttiyritykset) voivat saada käyttöönsä tarkempia lajitietoja. Lisäyksen ehdotettu muotoilu kappaleen loppuun: ”Muut kuin viranomaiset voivat saada perusteltuun käyttötarpeeseen aineistot karkeistamattomina lajitietokeskuksen aineistopyyntöjärjestelmän kautta.”

Muut huomiot

Luonnonsuojelulain pykälään 117 ehdotettuun lauseeseen “ 2) luonnon monimuotoisuuteen liittyvään seurantaan, arviointiin ja tutkimukseen” Luonnontieteellinen keskusmuseo toivoo lisättävän maininnan myös opetuksesta. Ehdotus: “ 2) luonnon monimuotoisuuteen liittyvään seurantaan, arviointiin, tutkimukseen ja opetukseen”.

Lausunnon on valmistellut johtaja Matti Sahla.

Helsingissä 5.2.2026

Johtaja Paula Kankaanpää

Luonnontieteellinen keskusmuseo

Helsingin Yliopisto

Tämä asiakirja on allekirjoitettu

Asian HY/22257/00.13.00/2025 asiakirja

Lista allekirjoittajista

Allekirjoittaja

Todennus